

STUDIILE CULTURALE ÎN SPAȚIUL ACADEMIC ȘI EDUCAȚIONAL ROMÂNESC¹

Dumitru TUCAN
(Universitatea de Vest din Timișoara)

dumitru.tucan@e-uvt.ro

Cultural Studies in Romanian Academia

The paper examines the ambiguous status of Cultural Studies as a discipline in Romanian higher education and Academia; the basis of the analysis is a corpus of publications associated with Cultural Studies that are produced by the members of the academic community of the West University of Timișoara. The premise of the analysis is the observation that Cultural Studies in Romanian universities represent two different projects (i.e. with different genealogies, different methodologies, and different understandings of the cultural phenomenon) that are competing for primacy within the institutionalized academic field. Moreover, there is no real dialogue between these two different projects. First of all, there is the modern project of Cultural Anthropology (that continues the traditional project of ethnology with an innovative theoretical framework). This project, with an extension to Social Anthropology and Cultural History and influenced by the French Academia (*Histoire des mentalités*, *L'École des Annales*), seems to occupy the centre of the disciplinary field of Cultural Studies in Romanian Academia at present. The second project, belonging to the British and American Cultural Studies, is a later outcome of British and American Literary Studies. This project has a complex theoretical framework, resulting from the developments of the 20th century Literary Theory and Critical Theory (structuralism, post-structuralism), and gives a complex definition to culture, seen as a “reality” shaped by ideological, social, and economic factors. Although critically questioning the cultural phenomenon, the two projects manifest rather ambiguously in the Romanian Academia as a theoretical speculation that mainly emphasizes the cultural and identity texture of literature (imagology, cultural geography, feminist criticism etc.). These ambiguous manifestations are the main reasons why there is a deficit of legitimacy for Cultural Studies in the eyes of traditional practitioners of Literary Studies and also this ambiguity makes room for a number of contestations and accusations of dilettantism, eclecticism, and cultural relativism. In fact, these accusations are the consequences of the traditional discourse on culture, rather eager to express identity and ideology, and allergic to the critical principles of Cultural Studies.

Keywords: *Cultural Studies; Cultural Anthropology; Literary Studies; post-structuralism; academic discourse in Romania*

„Studiile culturale” reprezintă în spațiul academic și educațional românesc o etichetă ambiguă. Această ambiguitate e generată în primul rând de faptul că această sintagmă funcționează ca un termen umbrelă pentru un corpus de manifestări publicistice, luări de poziție vag teoretice și oferte educaționale diverse, dacă nu chiar disonante. Spre exemplu, o simplă căutare cu ajutorul acestei „etichete” în catalogul unei biblioteci universitare va genera rezultate

¹ O variantă în limba engleză, „Cultural Studies – Problems and Dilemmas in Romanian Higher Education and Academia”, a fost publicată în *Analele Universității Ovidius din Constanța – Seria filologie*, vol. XXIV, nr.1/2013, p. 61-71.

amestecate, care se raportează atât la epoci diverse, cât și la abordări care, cel puțin aparent, se revendică de la un corpus complex de practici academice: teorie literară, literatură universală, istorie, filozofie, etnologie, antropologie, „British and American Cultural Studies”, arte plastice, traductologie, lingvistică aplicată, jurnalism etc. Această ambiguitate pe care un ton optimist ar putea-o califica drept diversitate interdisciplinară este, în esență, benignă și explicabilă în contextul exploziei informaționale din ultimii ani și a paradigmei dialogului interdisciplinar care funcționează ca un deziderat în spațiul academic și educațional contemporan. Dar această ambiguitate este în același timp și cauza unor paradoxuri terminologice, taxonomice și metodologice producătoare de confuzii, cauza unor efecte contradictorii și a unor neînțelegeri la nivelul discursului public, care fac ca această etichetă să fie prea puțin funcțională ca element de orientare în diversitatea discursivă actuală. Pe deasupra, această ambiguitate generatoare de neînțelegeri la nivelul discursului public face ca aria disciplinară a studiilor culturale să aibă un deficit de legitimitate care permite cu atât mai ușor contestările și acuzele (de exemplu: diletantism, eclecticism și relativism „postmodern”).

Este necesară, din acest punct de vedere, o analiză problematizatoare a resorturilor metodologice și disciplinare ale practicii studiilor culturale atât ca o premisă pentru o discuție asupra factorilor de coerență / disonanță ce caracterizează comunitatea discursivă asociată acestei practici, cât și pentru crearea unor punți de legătură între diversele preocupări reclamate de aria studiilor culturale.

Ce sunt Studiile culturale? Varianta anglo-saxonă

Când vorbim despre „Studiile culturale” azi ne gândim în primul rând la aria disciplinară introdusă pentru prima dată în universitățile britanice în anii '60 (Cultural Studies). Piatra de temelie a acestei adevărate mișcări intelectuale și academice care se va dovedi ulterior atât de fecundă poate fi considerată înființarea la Birmingham în 1964, sub direcția lui Richard Hoggart, a Centrului de studii culturale contemporane. În fapt, înființarea CSCC e în epocă reflexul instituțional al unei nevoi de o nouă politică educațională și socială care este sublimată încă din anii '50 în câteva luări de poziție cu respirație critică, ce sunt considerate azi pietrele de temelie ale studiilor culturale.

Cartea lui Raymond Williams din 1958, *Culture and Society (1750-1950)*, conturase sub masca exercițiului de critică literară un desen demitizator al culturii prin înrădăcinarea acesteia în circumstanțele sociale și istorice. Din perspectiva lui Williams, ideea de cultură capătă aspecte antropologice care pentru prima dată sunt raportate la fenomenele în derulare / actuale. Cultura „este un mod de a interpreta toate experiențele noastre comune”, scrie Williams (1958: 18) într-unul dintre puținele locuri în care dă glas unei de altfel implicite perspective demitizatoare despre cultură.

În aproximativ același timp, R. Hoggart merge mai departe în *The Uses of Literacy* (1957) folosind instrumentele criticii literare pentru a analiza fenomenele culturii de masă care în anii '50-'60 dislocă din ce în ce mai acut atât formele culturii înalte, cât și pe cele populare, tradiționale. Stuart Hall, un alt nume important al originilor studiilor culturale, aduce la începutul anilor '70 (când preia conducerea CSCC) perspectivele militante, radical critice, ale marxismului convertit la noua stângă (Hall 2001: 100), aplicate la modul în care practicile socio-culturale și reflexele lor instituționale organizează aspectele vieții cotidiene. Sensul înalt al culturii, subminat

de demitizările anterioare, este înlocuit, prin Hall (cu ajutorul lui Gramsci), cu unul ideologic care va rămâne de analizat în formele sale cele mai diverse:

„Studiile culturale și-au asumat sarcina de a găsi cultură în locuri care altădată aceasta nu era căutată. În contextul epocii aceasta a însemnat căutarea în alte locații demografice decât acelea ale zonelor bogate. Astfel au fost rapid descoperite și descrise cultura clasei muncitoare, cultura feminină, cultura tinerilor, cultura vieții cotidiene.” (Hartley 2003: 3-4)

Studiile culturale ar fi rămas probabil reflexul unei atitudini politice circumstanțiale dacă n-ar fi întâlnit un ajutor nesperat din transformarea radicală a studiilor literare și a gândirii filosofice. Dacă instrumentele începutului vor fi acelea ale „antropologiei, criticii literare sau economiei politice” (Hartley 2003: 4), aceste instrumente se vor rafina și vor deveni cu atât mai potrivite studiilor culturale în momentul în care în disciplinele respective se va produce o mutație epistemologică care va provoca o inevitabilă apropiere și suprapunere de scopuri și proiecte. Filosofii declinului de la sfârșitul secolului al XIX-lea (Delacampagne 1998: 67-68), ale căror reflexe radical critice pot fi urmărite mai cu seamă la cei pe care Paul Ricœur (1999: 140) îi denumea „maestrii suspiciunii” (Nietzsche, Marx, Freud), împreună cu inovațiile radicale din spațiul teoriei literare (care se reinventează odată cu formalistii ruși) și din lingvistică (F. de Saussure) vor pregăti, după al doilea război mondial, terenul unor problematizări antifundaționiste și antireprezentationiste care vor submina sensul mitizant (i.e. umanist) al culturii, pornind de la chiar nivelul componentelor sale „constituente”: literatura, frumosul, gândirea metafizică, morala transcedentală, adevărul, naturalul etc. Insistența structuralismului pe relațional și structură, în dauna substanțialului și organicului, pune între paranteze atât valoarea estetică, cât și autonomia subiectului creator. Aceste puneri între paranteze vor fi duse mai departe de pronunțările critice asociate post-structuralismului (Barthes, Foucault, Lacan, Derrida):

„Postulând [mai ales prin Foucault și Derrida] faptul că limbajul gravitează întotdeauna în jurul unui centru de putere, post-structuralismul dezvoltă ideea că limbajul este imposibil de stăpânit. Consecința cea mai radicală a acestor postulate este aceea că dacă accesul nostru la «real» și «adevăr» este intermediat de acest limbaj greu de stăpânit, «realitatea» însăși devine una textuală, imposibil de determinat pe repererele unui «obiectivități» raționalizabile. Iată de ce «referențialitatea» literaturii nu mai este, ca altă dată, «realitatea obiectivă» (natura, viața, omul, istoria, societatea), ci limbajul care, în diferitele sale manifestări, reconstruiește cultural această «realitate».” (Tucan 2007: 109)

Fundamentarea filosofică a post-structuralismului întâlnește, prin insistența sa asupra reconstrucției culturale a „realității”, preocuparea mai degrabă intuitivă (atunci când nu e determinată politic) a studiilor culturale pentru determinările „ideologice” ale culturii. Dacă remarcăm și succesul american al post-structuralismului¹, putem observa o din ce în ce mai pronunțată amprentă politică în procesul de transfer al studiilor literare înspre analizele contextelor culturale și politice ale literaturii. Dinamica interactivă a lumii moderne, datorată unei hibridizări culturale din ce în ce mai evidente, naște un set de „hermeneutici identitare” (Tucan 2007: 119) (feminism, postcolonialism) care își datorează conturul atât caracterului militant rezultat în urma crizei valorilor tradiționale (conștientizată politic la începutul secolului

¹ Prin Paul de Man sau Barbara Johnson care, spre exemplu, transferă practica deconstrucției spre discuția unor problematici cu relevanță politică – i.e. identitățile marginale (Johnson 1987).

al XX-lea), cât și dimensiunii speculativ - critice a începuturilor filosofice ale post-structuralismului. O atenție din ce în ce mai crescândă se va acorda țesăturii culturale a textelor literare, atenție ce nu de puține ori va lua alura unor lecturi politice a textelor literare. La toate aceste se vor adăuga rând pe rând reformulările structuraliste al marxismului (L. Althusser), lecțiile critice ale Școlii de la Frankfurt și analizele sociologice ale fenomenului cultural (P. Bourdieu), care vor oferi instrumente speculative atât unei reconsiderări a fenomenului literar, cât și interesului din ce în ce mai pronunțat pentru analiza critică a fenomenele culturale „contemporane” (în desfășurare).

Rezultatul cel mai evident, care poate fi urmărit mai ales în spațiul anglo-saxon începând din anii '80, este o din ce în ce mai ștearsă graniță între studiile literare și cele culturale. În fapt asistăm, începând din această perioadă, nu numai la o marginalizare a „literarului”¹ în chiar interiorul „studiilor literare”, nu numai la o transformare radicală a practicii și corpusului literar (decanonizarea, spiritul demitizator, relativizarea esteticului, jocurile metaliterare etc.), ci și la o „textualizare” a fenomenului cultural. Sensul ideologic al culturii nu numai că va înlocui sensul umanist al culturii, ci va ajunge să „uzurpe” locul literaturii. Instrumentarul de analiză, speculațiile teoretice, problematizările critice și lecturile ideologice, altă dată rezervate exclusiv literarului, vor fi îndreptate din ce în ce mai mult înspre fenomene culturale de diverse naturi cărora li se vor atribui contururi și calități „textuale”. Această textualizare va reprezenta legitimarea instrumentală a ariei interdisciplinare a studiilor culturale, care se va autodefini ca practică academică egală în drepturi cu cea a studiilor literare.

Astfel, în anii '90, Studiile culturale se vor legitima ca o arie interdisciplinară largă având ca fundament un complex terminologic și conceptual ce derivă din teoria literară și teoria critică a secolului al XX-lea. La bază va sta o definiție complexă a fenomenului cultural ca „realitate” construită de vectorii ideologici, sociali, economici, identitari etc., specifici unui grup uman. Analiza fenomenului cultural înseamnă analiza unui corpus larg de *simptome specifice* acestuia. Simptomele culturale au configurația unui limbaj (organizare de semne). Acest limbaj „ascunde” (conține) „realități” culturale conflictuale, organizate pe fundamentul unor „relații de putere”, iar practica studiilor culturale înseamnă analiza și interpretarea acestui limbaj. Din acest punct de vedere, studiile culturale dau glas unui spirit radical critic, înrudit cu acela al resurselor sale speculative (teoria critică, post-structuralismul), îndreptat spre fenomene hibride, dinamice, în desfășurare, fenomene al căror contur este decupat în chiar momentul analizei.

Ce sunt studiile culturale în spațiul academic și educațional românesc?

Studiile culturale de sorginte anglo-saxonă își asumă o noțiune de cultură de natură hibridă privită în dinamica ei procesuală². Literatura e doar unul dintre aceste fenomene, nu mai important ca altul. Acesta este motivul principal pentru faptul că practica studiilor culturale (la care aderă implicit și o bună parte a studiilor literare recente) e ea însăși una hibridă atât în ceea ce privește metodele analitice și modelele speculative, cât și în ceea ce privește viziunea despre

¹ A se vedea în acest sens și practica „noului istorism” sau a „materialismului cultural” (Stephen Greenblatt, Louis Montrose, Jonathan Dollimore și Alan Sinfield etc.) – cf. Barry 1995: 172-190.

² Într-o carte scrisă în momentul în care studiile culturale încep să-și asume o istorie, Cris Barker (2002: 16) remarcă faptul că noțiunea de cultură „poate fi gândită ca o continuă hibridizare a practicilor semnificative sau a actelor în context global. Astfel, cultura este mai puțin legată de înrădăcinarea în spațiu cât mai ales de deplasarea de-a lungul unor direcții culturale hibride într-un spațiu global.” A se vedea și Massey (1998: 124).

cultură și decupajul fenomenului cultural. Una dintre consecințele cele mai vizibile în spațiul academic anglo-saxon este interferența de metode și deziderate în ariile studiilor literare și studiilor culturale. Această interferență poate fi văzută și în spațiul academic românesc, mai ales în practicile academice asociate legitim celor anglo-saxone: studiile de anglistică și americanistică. „Feminist criticism”, „postcolonial criticism”, „eco-criticism”, „gay and lesbian studies”, abordări tributare noului istorism sau materialismului cultural, sunt formele dominante actuale care caracterizează studiile de anglistică și americanistică românești conectate firesc la o practică globală ce caracterizează respectivul domeniu.

Acest model anglo-saxon funcționează mai degrabă autarhic în spațiul academic românesc. Spiritul radical critic, propensiunea teoretică și implicațiile politice ale acestui model de studiu al literaturii și culturii sunt împlânzite de grija pentru nuanțe, lipsa de apetit pentru activismul cultural și recursul la o noțiune de cultură mai degrabă umanistă. Puținele reflexe ale „Studiilor culturale” în spațiul românesc și în raport cu fenomenele literare și culturale românești au iscat mai degrabă controverse, acuze și, nu în ultimul rând, indiferență. O să ilustrăm cu un exemplu:

În 2007 Daniel Vighi publica un volum „monografic” despre Slavici intitulat *Onoarea și onorariul*. Autorul apela aici la un arsenal speculativ venit dinspre sociologie și economie politică ale cărui nume de rezistență erau Max Weber și Francis Fukuyama. Acestea sunt, de altfel, și numele citate in extenso. M. Weber e folosit pentru tezele din *Etica protestantă* (Weber 2007), care lega cultura dezvoltării capitaliste de etica protestantă (cf. Vighi 2007: 11). În schimb F. Fukuyama e folosit atât pornind de la argumentele liberale enunțate în *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, cât mai ales de la cele din *Încredere: virtuțile sociale și crearea prosperității* (Fukuyama 1992; 1995), acolo unde cultura e văzută ca imposibil de separat de fenomenul economic. Lectura „lumii bănațene” (Vighi 2007: 19), așa cum e reprezentată în proza lui Slavici, e făcută din perspectiva descifrării unei structuri valorice implicite a țesăturii culturale a textelor, țesătură valorică identificată cu un etos al muncii¹ căruia i se dă atât o dimensiune istorică (legată de valorile modernității sociale), cât și un geografică (legată de spațiul bănațean). Principial, ipoteza speculativă care stă la baza acestei lecturi a lui Slavici este ideea că textul literar conține o astfel de structură valorică congruentă cu o structură socio-culturală determinabilă aici în circumstanțele ei istorice și geografice. E o ipoteză speculativă care oglindește, conștient sau nu, principiile generale ale lecturii cultural – politice a literaturii, făcută dinspre modelul studiilor culturale. Interesant este și faptul că studiul lui D. Vighi are ceva din caracterul militant și reflexele identitare ale studiilor culturale, volumul reprezentând și o pledoarie în favoarea aceluși „etos al muncii” și, cum observă un comentator, „o apologie a capitalismului liberal și a culturii bănațene ca reprezentantă a acestui capitalism” (Cârjan, 2009). Lăsând la o parte alura ca întreg a volumului, problematică în ceea ce privește argumentarea, dar remarcabilă la nivelul retoricii și dinamicii conexiunilor, *Onoarea și onorariul* este o bună ilustrare a studiului literaturii din perspectivă culturală.

Simptomatice în ceea ce privește lipsa de apetit a criticii literare românești pentru astfel de abordări sunt reproșurile metodologice care i se vor aduce. Dacă Bianca Burța – Cernat observa, mai degrabă admirativ, tipul mai puțin „convențional” de reflecție asupra literaturii (Burța-Cernat, 2017), Andrei Terian (2007) venea cu reproșuri directe, insistând asupra faptului că Daniel Vighi „reintroduce pe ușa din dos sociologismul vulgar al anilor ’50”. Afirmația are ca fundal o viziunea mai degrabă „umanistă” asupra culturii și literaturii, discursul critic românesc părănd a ezita în acel moment a se deschide înspre abordările „culturale” ale literarului. Dincolo

¹ care privilegiază „statusul dobândit” în detrimentul „statusului moștenit” (Vighi 2007: 28 și urm.), în special cap. „Mara, Socioacă, Hubăr et alii între Karl Marx și Max Weber – despre status –”.

de aceste puncte de tensiune, putem observa faptul că, deși firav, „Cultural Studies” au capacitatea de a produce efecte în spațiul academic românesc, însă aceste efecte sunt simțite ca fiind străine. Decupajul „ideologic” al culturii efectuat de varianta anglo-saxonă a studiilor culturale este simțit, cel mai probabil, ca fiind foarte aproape de decupajele „ideologice” ale culturii din epoca comunistă. Pe de altă parte, decupajele literare non-canonice, marginalizarea literarului și textualizarea unor fenomene culturale contemporane sunt de asemenea simțite ca atentând la proiecțiile estetizante (umaniste), dominante încă în studiile literare românești.

Poate de aceea eticheta studiilor culturale pare mai degrabă menită în spațiul academic și instituțional românesc să acopere o paletă de abordări și decupaje ale culturalului pe care le-aș denumi *antropologice* și care par separate, cel puțin în privința materialului analizat, de studiile literare și posibila lor conexiune cu varianta anglo-saxonă de studii culturale. Dacă sensul *umanist* al culturii este unul universalist și normativ (Barnard and Spencer 2002: 206)¹, iar cel *ideologic* este unul radical critic și politic (legat de o politică a acțiunii sociale²), sensul antropologic al culturii s-ar găsi într-un spațiu intermediar, în care cultura este văzută, e adevărat, „plural și relativizant”, dar în același timp ca o condiție fundamentală a explicației diferențelor identitare³ care trebuie explorate și descrise (de cele mai multe ori în manieră exhaustivă sau enciclopedică), fără a fi evaluate.

Problema abordărilor antropologice ale culturii în spațiul academic românesc e ceva mai particulară din cauza genealogiei plurale, a tradițiilor metodologice și a interferențelor actuale dintre modelele de abordare. E vorba, în esență, aici de problemele și dilemele unei întregi arii disciplinare, aceea a *Antropologiei culturale* (incluzând și variantele sale istorice) și a influențelor sale difuze asupra modalităților de analiză a fenomenelor culturale actuale. Antropologia culturală actuală din spațiul românesc este continuatoarea mai vechiului proiect al etnologiei, proiect care, la rândul său, se dezvoltă ca sinteză comparativă a practicilor etnografiei și folclorului. Aceste abordări, mai degrabă descriptive și arheologice (în sensul scoaterii la suprafață a unor elemente ale tradiției aflate în pericol), se dezvoltă începând de la sfârșitul secolului al XIX-lea sub influența dezideratului romantic german al reconstrucției esenței colective a „spiritului popoarelor” (Herder, acea *Volkskunde* germană) și se coagulează, sub influența etnologiei franceze interbelice⁴, ca discipline active în reconstrucția unei identități românești de care este nevoie în momentul configurării istorice a statului român modern. Oglinda esențializată a acestei identități va fi reprezentată de cultura populară, dar mai ales de reprezentările semnificative ale acesteia - arta tradițională. Poate acesta este motivul pentru care literatura populară va deveni unul dintre punctele de interes ale studiilor literare românești. În fapt, dacă ne asumăm disocierea lui George W. Stocking (1982: 172-186) dintre „empire building anthropology” și „nation building anthropology” (Stocking 1982: 172-186), sursele

¹ „Culture is what a person ought to acquire in order to become a fully worthwhile moral agent”.

² Cf. Turner 1993: 425-426. Studiul lui Turner este o analiză a diferențelor dintre abordările antropologice și cele, politizate, ale studiilor culturale.

³ Barnard and Spencer 2002: 206: „the «anthropological» sense [...] is plural and relativistic. The world is divided into different cultures, each worthwhile in its way. Any particular person is a product of the particular culture in which he or she has lived, and differences between human beings are to be explained (but not judged) by differences in their culture (rather than in their race)”.

⁴ Această influență e datorată și prestigiului Institutului de Etnologie (Institut d’Ethnologie), înființat în 1925 de către L. Levy-Bruhl, M. Mauss și P. Rivet.

istorice și metodologice ale antropologiei culturale românești sunt legate de cel de-al doilea tip, acela al unei antropologii (i.e. etnologii) care „a participat la clădirea națiunii”¹.

Militantismul acestei antropologii implicate în clădirea națiunii a putut fi luat ușor în posesie de către ideologiile naționale preocupate, pe de-o parte, de crearea unei identități integratoare, iar, pe de altă parte, de legitimarea propriilor politici (inclusiv cele culturale). E cazul atât al ideologiei naționaliste de extremă dreapta din perioada interbelică, cât și al naționalismului-comunist. Acesta este și motivul pentru care în ultimii douăzeci de ani am asistat, ca o reacție de eliberare de sub dominația ideologicului, la o eliberare a etnologiei (etnografiei și folclorului) de sub imperiul acestei implicări în construcția identitară. Etnologia românească își înprospătase resursele teoretice datorită structuralismului francez și influenței teoretice a acestuia în folcloristică și subdomenii asociate (naratologia). Munca de teren a continuat în condiții precare pentru cercetători, iar interpretarea rezultatelor a trebuit să aștepte anii '90 pentru o problematizare autentică a metodelor și decupajelor. Antropologia culturală, mai degrabă o instituție decât o disciplină înainte de 90², a trebuit să aștepte anii căderii dictaturii comuniste pentru a se reinventa prin reluarea contactului cu tradiția globală a antropologiei occidentale, mai ales în dimensiunea ei epistemologică. În acest context munca de teren a fost reluată și diversificată prin raportarea la realități și contexte noi. Etnografia urbană, antropologia memoriei³ (combinată cu instrumentul istoriei orale), interesul pentru identități și etnicități⁴, reevaluarea structurilor simbolice și rituale ale comunităților tradiționale⁵ așa cum s-au păstrat în contemporaneitate, sunt doar câteva dintre interesele acestui proiect inovator al antropologiei culturale din spațiul românesc. Acest proiect are și o excrescență de antropologie socială și istorie culturală care, nu de puține ori, se revendică în mod clar de la dezvoltările spațiului academic francez (Istoria mentalităților sau Istoria culturii, de pildă). Decupajul noțiunii de cultură e la fel de hibrid ca în studiile culturale, deși îi lipsește dimensiunea vizibil militantă. E mai degrabă o arheologie a „construcției identitare” care beneficiază de o dimensiune mai degrabă descriptivă și analitică, decât de una de agendă politică, în maniera studiilor culturale anglo-saxone.

Concluzii

Într-un studiu intitulat „From Cultural Studies to Etudes Culturelle, Etudes de la Culture and Sciences de la Culture – Questions of Singularity”, apărut în prestigioasa revistă Cultural Studies, Anne Chalard-Fillaudeau (2009) încerca să interpreteze lipsa apetitului (și, în consecință a conexiunilor) culturii franceze pentru proiectul anglo-saxon al studiilor culturale, și asta în contextul în care manifestările teoriei critice franceze (Barthes, Foucault, Derrida etc.) au adus o contribuție esențială armăturii teoretice a Studiilor culturale britanice. Interpretarea acestui

¹ Cf. Mihăilescu 2007: 247: „«Etnologia națională» românească, în sensul ei larg, a avut și ea misiunea să-i formeze pe români sau să participe sui-generis la acest proces. Ea a fost *naționalistă* [s.a.] prin definiție și prin vocație, doar că această particularitate trebuie înțeleasă în contextul său politic și cultural: dacă nu ar fi existat, elitele naționale ar fi trebuit să o inventeze!”.

² A se vedea în acest sens Mihăilescu 1999. Structura cărții combină, într-un amestec sugestiv, studii ale autorului de dinainte de 1989, pagini de jurnal și reflecții ancorate în prezent care conturează o imagine vagă a antropologiei culturale a epocii, în fapt un amestec de rigiditate instituțională și refugiu intelectual.

³ A se vedea, de exemplu, Vultur 2000, 2002, 2011.

⁴ În această privință a se vedea Hedeșan 2007.

⁵ A se vedea Hedeșan 1998, 2000.

adevărat izolaționism ducea la un diagnostic intelectual complex al culturii franceze în contextul cultural și academic actual. Este vorba despre ceea ce specialistul francez în istoria mentalităților și istoria ideilor identifica drept factorii intelectuali ai acestui izolaționism – parohialism (închidere în spațiul unor interese identitare și lipsă de curiozitate interculturală), monolingvism (combinat cu un anti-americanism încă viu în cultura franceză) și protecționism (combinat cu estetizarea marilor nume ale teoriei critice franceze) (Chalard-Fillaudeau 2009: 842 și urm.). Finalul studiului lasă loc unui optimism moderat, în contextul în care caracterul multicultural al societății franceze are nevoie de un instrument al problematizării critice a unor fenomene socio-culturale hibride cu potențial conflictual, sau în contextul în care societatea informațională are nevoie de un instrument al analizelor diferențelor culturale manifeste în interacțiunile comunicaționale actuale.

Acest studiu, asemănător altora despre impactul studiilor culturale britanice în contextele academice „continentale” (Moore 2009), reușește să scoată în evidență caracterul critic și instrumental al studiilor culturale în contextul unei culturi din ce în ce mai hibridizate. Eclectismul studiilor culturale actuale, care-și reformulează cu fiecare moment al analizei instrumentarul speculativ este de fapt modul de existență al unei discipline care se reinventează odată cu fenomenul analizat. Antropologia culturală, în dinamica reinventării sale, vizibilă și prin apropierea de proiectul studiilor culturale, poate aduce un plus de rigoare prin caracterul său sintetic, comparativist și descriptiv. Antropologia românească, fără a părăsi rigoarea descriptivă, s-a apropiat în ultimele decenii din ce în ce mai mult de proiectul studiilor culturale prin decupajele în fenomenul cultural contemporan, surprins în devenirea sa, și printr-o din ce în ce mai pronunțată perspectivă critică și actualizatoare. În esență, în ciuda încă a unui vizibil hiatus între studiile culturale (anglo-saxone) și proiectul modern al antropologiei culturale, există o inevitabilă apropiere a celor două proiecte în jurul unei perspective critice asupra culturii actuale care rămâne de continuat atât timp cât provocările generate de fenomenul cultural în epoca comunicării globale devin din ce în ce mai complexe și greu de analizat și problematizat.

Referințe:

- BARKER, Cris, 2002. *Making Sense of Cultural Studies. Central Problems and Critical Debates*. London - Thousand Oaks – New Delhi, Sage Publications.
- BARNARD, Alan and Jonathan SPENCER (ed.), 2002. *Encyclopaedia of Social and Cultural Anthropology*. London & New York, Routledge.
- BARRRY, Peter, 1995. *Beginning Theory. An Introduction to Literary and Cultural Theory*. Manchester and New York, Manchester University Press.
- BURȚA – CERNAT, Bianca, 2007. „Mara, contemporana noastră”. *Observatorul cultural*, nr. 391, 27 septembrie, 2007.
- CHALARD-FILLAUDEAU, Anne, 2009. „From Cultural Studies to Etudes Culturelle, Etudes de la Culture and Sciences de la Culture - Questions of Singularity”, *Cultural Studies*, vol 23, Nos. 5-6 Septembre-November (2009): p. 831-855.
- CÎRJAN, Dan, 2009. „De îl iubim pe Slavici”. *Observatorul cultural*, nr. 466, martie 2009.
- DELACAMPAGNE, Cristian, 1998. *Istoria filosofiei în secolul XX*. București, Babel.
- FUKUYAMA, Francis, 1992. *The end of History and the Last Man*. New York, Free Press.
- FUKUYAMA, Francis, 1995. *Trust: Social Virtues and Creation of Prosperity*. New York, Free Press.
- HALL, Stuart, 2001. „Cultural Studies and its Theoretical Legacies”, in *The Cultural Studies Reader*, edited by Simon During, 97-109. London & New York, Routledge.
- HARTLEY, John, 2003. *A Short History of Cultural Studies*. London – Thousand Oaks – New Delhi, Sage Publications.
- HEDEȘAN, Otilia, 2007. *Mă răzumești, fata mea...* București, Paideia.

- HEDEȘAN, Otilia, 1998. *Șapte eseuri despre strigoi*. Timișoara, Editura Marineasa.
- HOGGART, Richard, 1957. *The Uses of Literacy. Aspects of working-class life with special reference to publications and entertainments*. London, Chatto & Windus.
- JOHNSON, Barbara, 1987. *A World of Difference*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- MASSEY, D., 1998. „The Spatial Construction of Youth Cultures”, in *Cool Places – Geographies of Youth Cultures*, edited by T. Skeleton, G. Valentine, p. 120-129. London: Routledge.
- MIHĂILESCU, Vintilă, 2007. *Antropologie. Cinci introduceri*. Iași, Polirom.
- MIHĂILESCU, Vintilă, 1999. *Fascinația diferenței*. București, Paideia.
- MOORE, Paul, 2001. „European Cultural Studies”, in Toby Miller (ed.). *A companion to Cultural Studies*,. Malden MA, Oxford UK, Blackwell Publishers, p. 298-314.
- RICŢEUR, Paul, 1999. *Conflictul interpretărilor*. Cluj, Echinoc, 1999.
- STOCKING Jr., George W., 1982, „Afterword: a View from the Center”, *Ethnos*, 47 (1982): p. 172 – 186.
- TERIAN, Andrei, 2007. „Pentru realismul capitalist”. *Ziarul de duminică*, 19 octombrie, 2007. <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/pentru-realismul-capitalist-3064326>, accesat în 17 noiembrie 2017.
- TUCAN, Dumitru, 2007. *Introducere în studiile literare*. Iași, Institutul European.
- TURNER, Terence, 1993. „Anthropology and Multiculturalism: What is Anthropology that Multiculturalists Should be Mindful of it?”, *Cultural Anthropology*, 8 (1993): p. 411-429.
- VIGHI, Daniel, 2007. *Onoarea și onorariul*. București, Cartea Românească.
- VULTUR, Smaranda, 2011. *Deportarea în Bărăgan*. Timișoara, Mirton.
- VULTUR, Smaranda, 2000. *Germanii din Banat prin povestirile lor*. București, Paideia.
- VULTUR, Smaranda, 2002. *Memoria salvată*. Iași, Polirom.
- WEBER, Max, 2007. *Etica protestantă și spiritul capitalismului*. București: Humanitas.
- WILLIAMS, Raymond, 1958. *Culture and Society 1780-1950*. London, Chatto & Windus.